

Entrevista amb Samuel Huntington

«El segle portarà guerres musulmanes»

Josef Joffe

L'11 de setembre de 2001, avui fa exactament un any, l'atac terrorista contra els Estats Units va tornar a posar d'actualitat Samuel P. Huntington, professor d'Harvard, per les seves polèmiques teories sobre el «xoc de civilitzacions». El polític nord-americà sosté ara que s'ha obert una nova era: la de les guerres musulmanes.

Fa gairebé deu anys vostè va escriure «¿Xoc de civilitzacions?», un article a *Foreign Affairs*, que es va fer famós l'any 1996 gràcies a un llibre amb el mateix títol que va ser traduït a 32 llengües. ¿L'11 de setembre ha confirmat la vostra teoria?

D'alguna manera sí.

Els atemptats de l'11-S van ser la perfecta il·lustració de la seva tesi. No es tractava d'una guerra entre Estats com al segle XIX o entre ideologies com al segle XX, sinó de l'atac d'un grup islàmic que va actuar a títol particular contra un símbol de la civilització occidental: els Estats Units.

Així és, eren persones que s'identificaven de manera decidida amb una branca de la civilització islàmica. Ossama Bin Laden també ha parlat de «lluita de les cultures».

Per ell, era una «guerra contra els cristians i els jueus».

Exacte. Tot i que era un xoc limitat. Just després de l'11 de setembre vaig dir: «Això no hauria de degenerar en una lluita entre Occident i tot l'Islam». Un autèntic xoc mundial només passaria si els governs i les societats islàmiques es possessin del costat de Bin Laden.

Durant la Guerra del Golf, alguns països àrabs es van posar del costat dels Estats Units contra Iraq. Tanmateix, ara que està a punt d'esclatar una segona guerra contra Iraq, gairebé tot el món musulmà ha mostrat la seva oposició als Estats Units i a Israel, ambdós representants prototípics d'Occident. El «xoc entre civilitzacions» se'ns mostra ara en tota la seva cruesa.

Existeix potencial perquè es produeixi un autèntic xoc. La lluita de cultures s'ha donat de dues maneres: en l'escalada entre l'Índia i el Pakistan i en la segona *Intifada*. Els musulmans del món sencer s'identifiquen amb els palestins...

Un autèntic xoc mundial només passaria si els governs i les societats islàmiques es possessin del costat de Bin Laden

...I el xoc s'amplia. A la seva època, la seva tesi va rebre moltes crítiques. Ara sembla més convincent que mai. La llista de conflictes entre civilitzacions és cada vegada més llarga: musulmans contra hindús a l'Índia, contra cristians a Nigèria, contra jueus a l'Orient Mitjà...

La primera meitat del segle xx va ser l'era de les guerres mundials, la segona va ser l'era de la Guerra Freda. Al segle XXI ha començat l'era de les guerres musulmanes.

¿Què són les guerres musulmanes?

Són totes les que he esmentat. A les quals cal afegir Txetxènia, Azerbaidjan, Afganistan i l'Àsia central, Catxemira, Filipines, Sudan i, per descomptat, Orient Mitjà. Totes elles són guerres on els musulmans lluiten contra no-musulmans, així com entre ells mateixos.

Hi ha musulmans que comparteixen els valors occidentals, però sembla que siguin una minoria amb poca influència i poder

Llavors no es tracta d'una «lluita de les cultures», sinó d'una lluita entre una cultura, l'Islam, i totes les altres. Una frase famosa del seu article diu: «l'Islam té fronteres sagnants».

Així és.

¿Perquè?

No perquè l'Islam sigui per principi una religió sanguinària. Aquí entren en joc molts factors. Un d'ells és el sentiment històric que tenen els musulmans, i sobretot els àrabs, d'haver estat sotmesos i explotats per Occident. Un altre factor és

el rancor degut a polítiques occidentals concretes, en particular el recolzament d'Estats Units a Israel. Un tercer factor és la demografia del món islàmic. El grup d'edat entre els 15 i els 30 anys és el més nombrós. Aquests homes no troben feina als seus països. Per tant, intenten emigrar a Europa o es deixen reclutar en la lluita contra els no-musulmans. Al-Qaida paga molt bé.

¿Llavors la lluita de cultures és provocada per un factor demogràfic que s'alimenta dels alts índexs d'atur entre els joves?

Un fet és conseqüència de l'altre. Les societats velles no van a la guerra. Cal afegir-hi que als musulmans els indignen moltes coses d'Occident.

¿Europa gaudeix de pau perquè és vella i gris?

Els europeus eren molt violents fa cent anys, quan el seu perfil demogràfic s'assemblava al del món islàmic. La massacre de la Primera Guerra Mundial només va poder produir-se perquè hi havia molts homes per matar. Però no hem d'exagerar aquest factor. L'any 2020, aquesta cohort haurà disminuït molt. Aquest canvi permetrà que sigui més senzill mantenir relacions pacífiques amb l'Islam.

¿I fins al 2020?

Cal tenir en compte un altre factor: el ressentiment que tenen contra Occident i, especialment, contra els Estats Units. Abans de l'11-S, les simpaties dels nord-americans estaven del

costat dels txetxens o dels catxemirs. Les simpaties occidentals, i sobretot les dels Estats Units, pels palestins eren més fortes.

¿L'Islam perdria les seves «fronteres sagnants» si els Estats Units possessin punt i final a aquesta ajuda?

Les «fronteres sagnants» fan referència a un fenomen més ampli que el conflicte palestino-israelià. Tanmateix, és cert que els musulmans consideren els Estats Units com un país parcial que té en compte la seguretat d'Israel com un interès nacional.

¿I la resta de conflictes que mobilitzen musulmans contra no-musulmans? De Nigèria a Filipines passant per Sudan. Bernhard Lewis, gran erudit sobre l'Islam, creu que aquesta religió en conjunt té un problema amb Occident. Ell també va parlar d'un «xoc de civilitzacions».

Sí, és cert, i abans que jo.

Ell veu la «reacció històrica d'un vell rival civilitzador contra la nostra herència judeocristiana, la nostra presència secular i la propagació mundial d'ambdues».

Es tracta, de fet, d'una rivalitat històrica que existeix des del segle VII, des del naixement de l'Islam i de la conquesta àrab del nord d'Àfrica, d'Orient Mitjà i posteriorment de part d'Europa. Al segle XIX es va invertir la situació, quan Occident va començar a colonitzar Orient Mitjà, procés que es va completar durant el segle XXI.

Vostè mateix ha escrit sobre l'hostilitat islàmica cap a determinades idees occidentals: individualisme, liberalisme, constitucionalisme, drets humans, igualtat de grups i sexes, democràcia...

Hem de diferenciar entre corrents i agrupacions. Està clar que hi ha musulmans que comparteixen aquests valors occidentals. El que passa és que en general sembla que siguin una minoria amb poca influència i poder. La majoria de règims del món islàmic són dictadures.

¿Es tracta, doncs, d'una col·lisió entre formes de govern?

La pregunta és: ¿per què no hi ha democràcia a Aràbia? Potser el motiu sigui cultural. Però examinem l'Islam en general: Turquia és una mena de democràcia. Bangladesh té un govern democràtic. Pakistan l'ha tingut algunes vegades. No crec que l'Islam com a tal no sigui democràtic.

Llavors, ¿només l'Islam àrab?

És cert que en aquella regió no existeix la democràcia, amb l'excepció del Líban, però es tracta d'un país que era més cristià que musulmà; quan les majories es van invertir, va esclatar la guerra civil. Malgrat tot, hi ha grans diferències entre els quaranta països islàmics.

¿Per què no hi ha democràcia a Aràbia? Potser el motiu sigui cultural. Però no crec que l'Islam com a tal no sigui democràtic

Vostè també ha escrit sobre una «relació islàmico-confuciana», amb exemples com el flux d'armes de Xina i Corea del Nord cap a Orient Mitjà. ¿És una qüestió cultural o política?

La base rau en interessos comuns. Les cultures són molt diferents. Els interessos es refereixen a un rival comú: els Estats Units. Potser Occident en general. La política imperialista no acaba mai. Es reforça per mitjà de la cultura i la religió, tot i que això no ho explica tot. Vegeu, si no, l'aliança entre Turquia i Israel.

El destí no existeix. Però històricament la cultura ha estat una força molt poderosa i ho segueix essent avui

Encara existeixen més exemples que contradiuen la seva tesi sobre la lluita entre cultures. Vostè descriu Rússia com a centre del «cristianisme oriental». ¿No obstant, aquesta cultura oriental no es decanta de manera decidida cap a Occident?

Rússia ho ha fet des de l'època de Pere el Gran. L'occidentalització i la modernització són un vell motiu de la història russa. Però també el contrari, el motiu eslau, segons el qual Rússia té un destí diferent al d'Occident i hauria de dirigir-se cap a ell. Aquesta via també es veu en el bolxevisme sota el lema: «Som diferents i millors, som el futur i enterrarem Occident».

El conflicte «dins» de les cultures és de vegades més agressiu que el conflicte entre cultures. Iraq ha atacat Iran i Kuwait. D'altra banda, Turquia s'apropa més a la Unió Europea cristiana.

Segurament existeixen conflictes greus al si de l'Islam, tal com subratllo en el meu llibre. A propòsit de Turquia: fa vint anys que intenta entrar a la UE, però segueix al final de la cua. Polònia, Txèquia, Estònia i Lituània pujaran, però no Turquia, perquè la UE creu que no pertany al club, i potser també degut a motius culturals.

¿Què tenen en comú països com Uzbekistan o Kazakhstan amb Egipte, Algèria o Iraq?

Tots són musulmans i tots tenen moviments fonamentalistes. I règims extremadament autoritaris. El més interessant del bloc que abans pertanyia a la Unió Soviètica és que la democratització i les reformes econòmiques es produeixen al llarg de fronteres culturals molt precises. Tots els països que en el passat van pertànyer a Occident, és a dir, Europa central, han aconseguit grans progressos. Les cultures ortodoxes com la búlgara, la bielorrussa o l'ucraïnesa les segueixen amb retard, i l'Albània musulmana o les exrepúbliques soviètiques d'Àsia central estan molt més endarrerides.

En el seu procés de desenvolupament, ¿creu que l'Islam pateix d'una cultura de mentalitat endarrerida?

Només en qüestions econòmiques i polítiques, no en les culturals. En els 25 països de l'antic bloc soviètic, el desenvolupament democràtic i econòmic està en correlació amb les diferències civilitzadores. ¿Per què les coses van millor a Polònia que a Ucraïna malgrat que la república del Mar Negre era un dels motors de la URSS?

Per consegüent, la situació es deu a un destí cultural.

El destí no existeix. Però històricament la cultura ha estat una força molt poderosa i ho segueix essent avui.

¿No existeixen també línies de ruptura civilitzadores al si d'Occident malgrat la cultura que compartim? Els conflictes entre Europa i els Estats Units augmenten, des de Kioto al Tribunal Penal Internacional. I gairebé cap país europeu vol participar en la guerra contra Saddam.

En primer lloc hem de diferenciar entre cultura i estructura, és a dir, l'estructura de la potència global. Durant la Guerra Freda hi havia dues superpotències; ara només n'hi ha una, més mitja dotzena de potències regionals. Entre aquestes i la superpotència sorgeix un conflicte natural. ¿Per què? Perquè els Estats Units tenen interessos a tot arreu. Per això s'immiscueix a tot arreu per influir. D'altra banda, les potències regionals (la UE, Rússia, Xina, Índia, Brasil) intenten canalitzar qualsevol assumpte en la direcció que més els convé. I això provoca tensions.

Així, doncs, ¿l'estructura pesa més que la cultura?

De fet, no. Els Estats Units i la UE comparteixen una cultura occidental comuna. Per consegüent, la lògica de la cultura treballa contra la lògica de la potència. Prenem com a exemple l'11 de setembre, quan aquesta cohesió cultural va provocar una onada de compassió i identificació amb els Estats Units. Els europeus es van veure com membres d'una cultura occidental comuna. Tanmateix, ara s'ha tornat a imposar la lògica de la potència, juntament amb les antigues diferències. Els europeus no volen participar en la guerra contra Iraq i també han criticat la guerra contra el terror. Cal afegir-hi algunes disputes econòmiques i ecològiques. El conflicte de potències té un segon aspecte. Les potències secundàries, que no volen ser dominades pel poder principal de la regió, apareixen com a socis naturals dels Estats Units.

Com Anglaterra...

...els vincles culturals de la qual amb Estats Units són més estrets. Polònia, Ucraïna i Uzbekistan mantenen relacions més cordials amb els Estats Units perquè no volen tornar sota el jou de Rússia.

¿L'equilibri polític clàssic és decisiu?

No, ambdues coses són importants, tant la cultura com l'estructura. Les línies de ruptura més importants es troben allà on les diferències de poder i cultura s'encavalquen. Els Estats Units i Europa no s'enfrontaran en una guerra. És més que probable que l'Índia i el Pakistan acabin enfrontant-se, així com Israel i els àrabs. I també la Xina i els Estats Units.

Una altra de les seves cites és «the West against the rest» (Occident contra els altres). Però si tenim en compte les tensions transatlàntiques, ¿es podria convertir en «the rest of the west against the US» (la resta d'Occident contra els Estats Units)?

Hem de diferenciar entre cultura i estructura, és a dir, l'estructura de la potència global. Però la lògica de la cultura treballa contra la lògica de la potència

No, ja que la cultura comuna modera el conflicte de potències. La qual cosa no és el cas de la Xina i els Estats Units, on l'abisme cultural aguditza el conflicte d'interessos.

¿Llavors els actes de violència no arribaran al Tribunal Penal Internacional?

És probable, tot i que aquí s'ha obert un conflicte de potències. Els Estats Units no volen deixar-se lligar, perquè tenim soldats a tot arreu que no volen exposar-se al perill d'un processament penal.

Sabiem com havíem evitat en el passat els grans conflictes ideològics i de política imperialista. Occident va derrotar l'Alemanya nazi, va limitar políticament i va intimidar militarment la Unió Soviètica. ¿Però com es lluita en una guerra de cultures? ¿I contra qui?

Això depèn de l'escenari. Al-Qaida és una cosa completament nova. Bush parla de guerra contra el terrorisme. Políticament és un concepte útil, perquè tothom està contra el terrorisme, però des d'un punt de vista analític planteja problemes perquè aquest terme pot abastar guerres diferents. Russos, xinesos, indis, israelians, tots qualifiquen els seus enemics de terroristes.

En el fons són conflictes territorials. La guerra d'Al-Qaida contra els Estats Units i la civilització occidental són figures d'un altre paner perquè no té res a veure amb una guerra per un territori.

Cal tallar el recolzament que rep Al-Qaida dels altres membres de la seva civilització. Quan aquests grups o estats s'alien amb una part en conflicte, l'escalada és imminent

¿Té a veure amb una guerra de civilitzacions?

De ben segur que ho és.

¿Com es lluita en una guerra d'aquest tipus?

Primer de tot, cal tallar el recolzament que rep un grup com Al-Qaida per part d'altres membres de la seva civilització.

Quan aquests grups o estats s'alien amb una part en conflicte, l'escalada és imminent. La mateixa cosa va passar a Sèrbia, on Belgrad recolzava militarment els serbis de Bòsnia i Kosovo. Per tant, Al-Qaida ha de quedar aïllada del món musulmà, la qual cosa és molt difícil ja que opera en cinquanta o seixanta països. Així, doncs, cal atreure aquests països al nostre costat. Tanmateix, el govern de Bush tenia un problema després de l'11 de setembre: ¿com guanyar-se el suport de totes les potències regionals, que no eren precisament els millors amics dels Estats Units, com per exemple Rússia, Xina i fins i tot l'Iran?

¿Tornarà a atacar Al-Qaida?

Com a mínim ho intentarà.

Entrevista de Josef Joffe publicada a *La Vanguardia* l'11 de setembre de 2002. Publicada originalment en alemany a *Die Zeit*.

Traducció del castellà de Marc Leprêtre.